

УДК 811.111'42:821.111-225Неш
ORCID: 0000-0003-0987-9544

Федоряка Людмила
(Кривий Ріг)

Специфіка структурування наративного потоку в памфлеті Томаса Неша «Нічні жахи»

У даній статті сфокусовано увагу на наративних стратегіях, що застосовані елізаветинським письменником Томасом Нешем (1567–1601?) у етико-психологічному памфлеті «Нічні жахи» (1593). Розгляд цього памфлету під означеним кутом зору дозволить з'ясувати, що оповідь у ньому характеризується взаємодією елементів поезики трьох жанрів – трактату, есе і памфлету. При цьому домінуючим виступає памфлетний жанровий первень, а трактатний і есеїстичний слугують засобами формування сатиричної стихії, що робить цей твір унікальним на тлі широкого річуща пізньоренесансних памфлетних творів. Його автора можна вважати самобутнім літератором, якому вдалося використати популярну в ті часи літературну форму для максимально повного декларування своїх критичних поглядів.

Ключові слова: *Томас Неш, «Нічні жахи», наратив, памфлет, трактат, есе.*

Літературна доля елізаветинця Томаса Неша (1567–1601?), який за життя був вельми популярним автором, у наступні після доби Відродження епохи склалася досить парадоксально і виявилася нещасливою. Трагічний парадокс полягає в тому, що в елізаветинській Англії його твори друкувалися великими тиражами, ними зачитувалися як пересічні читачі, так і представники освічених кіл суспільства, але час зіграв із письменником злий жарт: після смерті він був повністю забутий протягом майже трьох століть. І лише на початку ХХ ст. завдяки зусиллям англійського вченого Р. Б. МакКерроу з'явилося видання

всіх уцілілих англомовних творів Т. Неша¹, яке стало справжнім проривом у світовому нешезнавстві. Тоді ж вийшов друком і перший російськомовний переклад найвідомішого твору письменника “*The Unfortunate Traveller: or, the Life of Jack Wilton*” («Злополучный путешественник, или жизнеописание Джека Уильтона», 1901), що супроводжувався передмовою й коментарями перекладача В. Лесевича².

З того часу почалося відродження доброго літературного імені й творчої репутації Т. Неша. Протягом ХХ ст. зарубіжними, радянськими та українськими літературознавцями було написано чимало наукових розвідок, що стосуються як вищезгаданого роману ренесансного автора, так і його творчого доробку в цілому (В. Девіс, М. Лоуліс. Дж. Джуссеранд, Р. Лемсон і Г. Сміт, А. Кеттл, Дж. Крепп, С. Нейл, Б. Ернл, Дж. Сейнтсбері, С. Гілліард, Дж. Боверс, Д. Джонс, М. Томашевський, В. Кожинів, Б. Пурішев, Е. Бейкер, М. Шлаух, Р. Г. Говарт, Дж. Гіббард, Д. Каула, А. Летхем, Л. Привалова). Дослідникам вдалося з'ясувати, що крім роману перу Неша належить вельми репрезентативна серія памфлетів, які також потребують ретельного вивчення з метою формування цілісного уявлення про художні пошуки та творчі досягнення цього письменника.

Зарубіжні й вітчизняні науковці (Дж. Стін, Дж. Гіббард, Дж. Орвелл і Р. Рейнольдз, К. Васирина та ін.) одностайні в тому, що жанровою домінантою його творчості є памфлет. Аналітичне прочитання Нешевих памфлетів дозволяє говорити про те, що вони поєднують у собі ті риси, що були властиві тогочасному викривальному творові, та особисті творчі знахідки автора, які, власне, й роблять його твори якщо не унікальними, то, принаймні, неординарними й помітними на тлі численних памфлетів тогочасся, а його самого – самотнім митцем, якому вдалося максимально

¹ McKerrow R. B. *The Works of Thomas Nashe: in 5 vol.* Oxford: Basil Blackwell, 1958-1966.

² Лесевич В. *Происхождение современного романа.* Москва: Русская мысль, 1901. С. 1-23.

I. Історико-літературний процес

скористатися актуальною літературною формою для реалізації своїх сатиричних інтенцій.

Памфлетна серія Т. Неша налічує сім творів, що відрізняються жанровими маркерами і тематичним діапазоном. Іншою суттєвою відмінністю можна вважати особливий підхід автора до структурування оповіді, яка дещо по-різному вибудовується у його памфлетах. Так, «Мигдаль для папуги» (“*An Almond for a Parrot*”), «Плач Христа над Єрусалимом» (“*Christ’s Tears over Jerusalem*”) та «Забирайся в Саффон Волден» (“*Have with You to Saffron Walden*”) – це твори, в яких автор послуговується типовою для тогочасного памфлету *публіцистичною* стихією і за рахунок цього отримує можливість піддати критиці зловоденні моральні проблеми. Інші зразки його памфлетистики в плані формування нарративного потоку постають як доволі неоднорідні літературні утворення, як мозаїка відомих у ті часи жанрових начал, що набувають художньої цілісності завдяки потужній авторській сатирі. Більше того, памфлети Т. Неша дозволяють прослідкувати його творчу еволюцію, адже від твору до твору він поступово долучав все нові жанрові мікроформи та урізноманітнював механізми їхнього поєднання.

У цій розвідці розглянемо памфлет «Нічні жахи» (1593), який, на наш погляд, є одним із найцікавіших з точки зору формування авторського нарративу. В ході його аналізу з’ясуємо, які саме жанрові компоненти є структуроутворюючими факторами текстового полотна твору, а також виявимо характер взаємодії цих компонентів з домінуючим публіцистичним струменем.

Літературознавчому аналізу нарративних стратегій Неша-памфлетиста, як думається, має передувати стисла інформація про елізаветинський памфлет, який посідав чільне місце на літературній мапі тогочасної Англії. Українська дослідниця К. Василина визначає ренесансний памфлет як «надзвичайно складний симбіоз прагматичних розрахунків та мистецьких амбіцій», як «еклектичну форму, що спроможна поєднувати в собі різні, навіть антонімічні

компоненти поезики багатьох літературних жанрів»³. Цей вид літературної продукції відповідав естетичним смакам, духовним і соціальним запитам своїх адресатів – представників середнього прошарку англійського суспільства, чим, власне, й обумовлювався широкий тематичний спектр таких творів. Наразі відомо, що найбільший успіх у тогочасних читачів мали *релігійно-політичні, соціально-побутові та літературно-критичні* памфлети, авторами яких були професійні письменники Р. Грін, Т. Лодж і Т. Неш. Кожен із згаданих різновидів мав свої специфічні риси, однак ключовими ознаками елизаветинського памфлету були злободенність, сенсаційність тематики, підвищена емоційна риторика, суб'єктивна позиція автора щодо описуваного тощо.

«Нічним жахам», що вважаються зрілим твором Неша, передувало декілька памфлетів, у яких автор тренував своє «критичне» перо. «Мигдалем для папуги» (1589) письменник-початківець долучився до популярної в ті часи марпрелатівської полеміки на *релігійно-політичну* тематику, прагнучи засудити пуританський рух. Для Неша участь у цій полеміці була важливою з багатьох причин. По-перше, він отримав можливість ще раз задекларувати позицію прихильника англіканської церкви у контексті тогочасних релігійних суперечок, висловивши категоричну незгоду з Марпрелатом. По-друге, це стало своєрідною точкою відліку, оскільки з цього памфлету розпочався великий творчий експеримент, який полягав у комбінуванні традиційного і новаторського в організації *художнього викривального* тексту. І по-третє, ця полеміка стала ареною для реалізації природженого потягу письменника до ведення словесних суперечок, що також є однією з провідних жанрових рис памфлету. Саме у цьому релігійно-політичному памфлеті Неш уперше в повній мірі продемонстрував свій полемічний дар. Далі ним було створено *соціально-побутовий* памфлет «Пірс Безгрошовий»

³ Василина К. В. Єлизаветинське суспільство у дзеркалі соціально-побутової памфлетистики. *Ренесансні студії*. 2003. Вип. 9. С. 63.

I. Історико-літературний процес

(“*Pierce Penniless*”, 1592), в якому він уперше в своїй творчій практиці застосував трактатне оформлення, що дозволило більш чітко структурувати критичну рецензію тогочасних соціальних і моральних вад. Згаданий памфлет поділений на розділи (їх 7, вони мають різні тематичні вектори і названі «Скаргами» (“*Complaints*”)), але трактатного структурування думки при цьому немає, бо розділи наповнені викривальним змістом і стилістикою, яка є емоційно суголосною з головним концептом твору й часто змінюється в процесі розгортання нарації.

Подібні метаморфози всередині текстового простору (уявну безсистемність, алогічність, хаотичність змістовної репрезентації, що викликані зміною манери авторських висловлювань) можна помітити і в іншому його памфлеті, який має назву «Нічні жахи, або Розмова про Привидів» (“*The Terrors of the Night, or Discourse of Apparitions*”, 1593). Аби задовольнити невибагливий культурний смак англійських читачів, ласих до всіляких незвичайних новин, Т. Неш уперше за свою письменницьку кар’єру звернувся до інтерпретації складових магічної сфери, ввівши у текстовий простір ті побутові реалії й суспільні практики, існування і значущість яких у ті часи якщо прямо й не заперечувалися, але під сумнів все ж таки ставилися. «Чорні» сили (відьми, чаклуни, ворожбити, знахарі, цілителі, віщуни долі, астрономи, фізіогноми, хіроманти), які асоціюються у письменника з темною частиною доби, а також усі ті, хто вступав у зв’язок з представниками ірраціонального світу, є «персонажами» згаданого памфлету. Крім тематичного аспекту, який здебільшого привертає увагу дослідників, неабиякої унікальності цьому твору надає і художня структура, в якій поєднуються три жанрові первені – трактатний, есеїстичний та памфлетний.

Звернення Неша до вищезгаданої проблематики значною мірою було спричинене тогочасною соціокультурною ситуацією. В останню декаду правління Єлизавети I в Англії поширювалися й набували популярності демонологія, окультні науки, чорнокнижництво тощо.

Резонансні випадки зустрічей та спілкування з нечистою силою стали потрапляти на сторінки літературних творів. Першим серед них був анонімний памфлет «Новини з Шотландії» (1591), в якому детально описувався судовий процес над відьмами. Другим, вочевидь, став уже згадуваний памфлет Т. Неша «Пірс Безгрошовий», який не лише зафіксував ілюзорну зустріч пересічної людини з представником потойбічного світу, а й оприлюднив позицію автора по відношенню до нього.

Причина інтересу до подібних аспектів у літературній творчості криється, на думку вчених, у письменницькій «невтомній допитливості»⁴, в «індивідуалістичному потягові оволодіти таємними силами природи»⁵. Обираючи об'єктами сатири потойбічне і нереальне, автор «Нічних жахів» закладає фундамент барокової візії світу, однак керується при цьому цілком ренесансними інтенціями. В одному із вступних абзаців він, зокрема, пояснює: «Я пишу не тому, що думаю, що не існує справжніх привидів та чудес, а щоб показати, як легко ми піддаємося їхній спокусі, коли не звертаємо належної уваги на свої глибокі переконання»⁶.

Основний ідейний задум письменника ґрунтується, вочевидь, на твердому переконанні в тому, що людина не має легковажно, необмірковано довірятися всьому, що пропонує їй сфера ірреального. Оскільки символізм мислення, притаманний Високому Середньовіччю і Відродженню, породив *slinu* віру у чудодійну силу алхімії, магії, астрології, то моральним імперативом Неша було бажання показати всю недосконалість діяльності численних магів, чаклунів, цілителів та ін., аби допомогти читачеві розібратися в тому, чи треба насправді беззаперечно вірити *саме їм*. Це завдання автор вирішує уже звичним для себе шляхом: протягом усього твору він спрямовує свій засуджуючий сміх на складові ірреально-магічного, активно використовуючи при цьому різноманітні наративні прийоми.

⁴ Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения. Москва : Мысль, 1982. С. 116.

⁵ Пинский Л. Е. Реализм эпохи Возрождения. Москва : Гослитиздат, 1961. С. 9.

⁶ Nash Th. Terrors of the Night. *The Unfortunate Traveller and other Works* / ed. by J. B. Stean. London : Penguin Books, 1985. P. 225.

I. Історико-літературний процес

Свій твір Т. Неш кілька разів називає «трактатом» (“*treatise*”)⁷. Однак, слід зауважити, що трактатна форма викладення інформації, якою відкривається памфлет, зазнає змін, коли автор поступово відмовляється від типового для цієї моделі структурування оповіді: до алгоритму «питання-відповідь» у процесі розгортання наративу Неш починає додавати інші, відмінні за своїм характером елементи. Спостереження стосовно шкідливого впливу нечистої сили на психіку людини, резюме приземлено-побутового характеру, філософські роздуми тощо, – компоненти, які приростають до численних цитат із відомих у ті часи трактатів Г. Пікторіуса «Дискурс про Дияволів» та Дж. Сміта «Викриття відьомства» і поступово починають превалювати в оповіді памфлету. Потужні змістовні прирощення призводять до зміни трактатоподібного формату: відтак на зміну лінійному принципу структурування текстового простору, який втілюється у діалогічній формі, приходять асоціативно-поліфонічний тип розгортання нарації, здатний оприлюднювати експресивно-концептуальну інформацію іншого типу.

Цей тип оповіді (відсутність чітких тематичних і структурних кордонів) став для автора вирашною платформою для репрезентації своїх релігійних поглядів. Неш був переконаним протестантом, і, напевно, саме через це можливість висловити свою позицію у питаннях віри в магічні сили була для нього принципово важливою. Він хотів попередити читачів про персональну відповідальність людини перед Богом, яку вона має понести в Судний день. У даному випадку відповідатимуть ті, хто вірить у потойбічні сили, що, на думку письменника, є згубним для людської душі й моралі. Шкода полягає в тому, що людина, яку приваблює ірраціональне й містичне, поступово починає в нього вірити, тим самим віддаляючись від Бога. Прихильників ірреального, які навмисно вводять людей в оману, очікує кара, про яку памфлетист говорить у фрагменті, присвяченому ворожкам: «Вони завжди говорять

⁷ Ibid. P. 230; 238.

якісь сумнівні речі, наче приховують більше, ніж можна сказати прямо... А ось коли настане Судний день, вони викладуть усе й навіть більше»⁸. Доволі прозоре засудження передбачень майбутнього не лише прояснює ставлення сатирика до ірраціонального, а й дозволяє зрозуміти головну проблему твору. Її можна назвати етико-психологічною, адже письменник намагається віддзеркалити рецепцію сумнівних реалій потенційними читачами, з'ясувати причини виникнення віри та страху перед нечистою силою, передбачити наслідки спілкування з потойбічним світом тощо.

Експлікація Нешевих поглядів, що відчутна у вищенаведеному фрагменті, відбувається завдяки відкритості текстових меж між різними авторськими формами вираження думки. Відсутність бар'єрів для різних потоків надає можливість увібрати всі відгалуження від головної формули, задекларованої на початку твору. Такі паростки «зміцнюють згаданий потік, в якому, наче камінь у гірській річці, відшліфовується стартова теза»⁹. Наявність стартової тези (існування «нічних жахів» і віра в них) та її варіацій призводить до появи есеїстичного типу викладення інформації, основними рисами якого в «Нічних жахах» є потужна екземпліцитність, гіперінформативність, різнохарактерні дефініції, документальні факти, тлумачення сновидінь, які презентовані спонтанно і здебільшого нелогічно. Отже, у тексті твору поступово починає набирати обертів потужний есеїстичний струмінь, який імпліцитно втілює критичне ставлення Т. Неша до описуваного.

Слід наголосити, що з певного моменту есеїстичні компоненти починають брати верх настільки, що деякі сторінки «Нічних жахів» взагалі нагадують сонник, а письменник виступає в ролі людини, яка має здатність їх розшифровувати. Щільно розміщені й використані в надмірній кількості приклади людських сновидінь та їхніх

⁸ Ibid. P. 233-234.

⁹ Торкут Н. М. Проблеми генези і структурування жанрової системи англійської прози пізнього Ренесансу (малі епічні форми та література "факту"). Запоріжжя, 2000. С. 267.

I. Історико-літературний процес

розлогих інтерпретацій *імплікують* достеменні авторські імперативи – сатиричні. Автор організовує наратив у такий спосіб, що завершує кожний епізод-тлумачення своїм відгуком критичного характеру, і це дозволяє експлікувати його власну позицію.

Більш відкритим вираження авторських поглядів щодо віри в потойбічне стає тоді, коли есеїстична нарація у свою чергу змінюється на публіцистичну, і вже вдруге в межах текстового простору виникає інтерференція жанрових елементів. Її сутність цього разу полягає в тому, що у спонтанну манеру викладення думок поступово вплітаються текстові елементи, які за своєю природою нагадують памфлетоподібні. Есеїстичність та всі її атрибути, таким чином, поступаються місцем публіцистичності й викривальності. Згодом уривки засуджуючого характеру з'являються у тексті все частіше, а потім і взагалі починають домінувати. І «Нічні жахи», внаслідок цього, перетворюються на типовий елізаветинський памфлет, у якому повновладно звучать риторична стихія та критична тональність, і в якій досить непомітно вставляються згадки про основні тематичні аспекти твору (переважно про сни). Так у тексті твору спочатку відбувається поєднання есеїстичної та памфлетної стихій, а згодом і витіснення першої другою.

Вельми показовим з огляду на злиття означених нарративних потоків є один із фінальних епізодів твору, де Т. Неш дає поради своїм співвітчизникам: «Перш ніж попрощатися, хочу розказати Вам про те, як треба спати, щоб не снилися жахи і ви не бачили поганих сновидінь. По-перше, пийте в міру, а, граючи в кості, не тринькайте грошей, щоб потім не позичати й не влезати в борги. Вам, діти бідняків, треба шанувати своїх батьків; і хоча зараз ви й носите гарний одяг, не забувайте все ж про свої шкіряні сумки та простенькі піджачки, бо саме вони врятують вас від зазнайства. А ви, солдати, перестаньте з поважним виглядом заглядати в кожну корчму та шукати пригод із пов'ями –

знайдіть собі нове заняття, щоб нічні пригоди не псували вам репутації»¹⁰.

Наведена цитата свідчить про майстерне й досить оригінальне поєднання есеїстичної та публіцистичної нарацій з відчутним домінуванням останньої. Памфлетна манера організації оповіді в даному фрагменті витісняє характерну для попереднього тексту есеїстичну форму викладення думок та їхній зміст: маються на увазі презентовані у надмірній кількості описи людських снів, уривки, в яких подається їхнє тлумачення, епізоди, де сконцентровані випадки впливу нічних видінь на денне життя людей. Письменник зосереджується не на сновидіннях як таких, а на *висміюванні* деяких етичних і суспільних вад за допомогою їхньої анатомізації та іронічних моралізаторських інструкцій. Сновидіння в цьому випадку використовуються як своєрідний лакмусовий папірець, крізь призму якого авторові вдається інтенсифікувати свій спротив широко розповсюдженим вадам. Завдяки інтерференції в межах короткого епізоду Нешеві вдається не тільки привернути увагу до злободенних проблем (пияцтва, розбещеності, соціальної мобільності), але й певною мірою відтворити соціальну панораму життя представників елизаветинського суспільства (проведення вільного часу військовими та вискочнями).

Крім ворожбитів і тих, хто вірить у «віщі» сні, реалізувати ідейний задум Нешеві допомагають й інші представники сумнівної магічної сфери, появу яких у творі автор супроводжує вже відкритою і нищівною критикою. Під гарячу руку сатирика потрапляють шарлатани фізіогноми й хіроманти, які беруться пророкувати людську долю по обличчю чи рuci: «Ці пройдисвіти ще й свої закони встановлюють! Той, хто народився з великою долонею, – кажуть вони, – невинуватий дурень і пустомеля... Живе собі десь такий відморожений, тупоголовий нездара, який по розрубаній корі чи по стовбуру дерева може наректи йому долю: чи довго воно ростиме, чи з'їдять його черви й гусінь,

¹⁰ Там само. С. 247.

I. Історико-літературний процес

чи зламаються його гілки, чи замерзне воно взимку, чи тертиметься об нього худоба, чи як там ще воно буде?.. Що це за дурня така: по зовнішніх рубцях чи по зморщеному обличчю й долоні людини віщувати їй майбутнє?!»¹¹.

Отже, ретельне вивчення нарративних стратегій твору «Нічні жахи» дає підстави зробити висновок про те, що специфіка його оповіді відзначається співіснуванням трьох нарративних потоків – трактатного, есеїстичного та памфлетного. Попри явні атрибути есеїстики, які переважають на певному етапі розгортання нарративу, пальму першості належить віддати памфлетному началу, а провідною емоційною тональністю слід вважати публіцистичну. Авторська сатира, яка протягом усього твору приховується за численними дефініціями й прикладами, відкрито звучить у місцях злиття фрагментів есе і памфлету.

Отже, заперечуючи і критикуючи, Т. Неш водночас закликає потенційних читачів свідомо ставитися до всіх надприродних явищ та дбати про чистоту душі у релігійних питаннях: «Хіба в нас немає іншої віри, крім як у язичницькі побрехеньки, непевні нічні видіння, совиний крик, солов'їне тьохкання, жаб'яче квакання, які можуть вселяти в нас благоговійний страх через кожний неправильний крок?.. Як можна любити те, що роз'їдає душу, приміром, переїдання чи пияцтво?»¹².

Аналітичне прочитання етико-психологічного памфлету Т. Неша «Нічні жахи» дозволяє зробити певні узагальнення. Памфлет є не лише основним жанром у його доробку, але і найбільш підходящим, оскільки він суголосний із організацією природного критичного мислення письменника. Саме памфлетні твори відкрили перед Нешем можливості працювати в широкому тематичному і емоційному діапазонах, які також відповідали його широким світоглядним і художнім уявленням. За змістом і експресією памфлети Т. Неша були спроможні з максимальною повнотою відтворити панораму англійської дійсності,

¹¹ Там само. С. 234.

¹² Там само. С. 250.

своєчасно реагувати на соціальні конфлікти, акцентувати увагу на духовних, суспільних і психологічних вадах елизаветинської доби.

Проаналізований твір Т. Неша відповідає всім запитам типового тогочасного памфлету, який, за висловом Дж. Орвелла, був літературною ареною для «заперечення чогось»¹³. Оскільки головним моральним імперативом літератора була критика різноманітних аспектів тогочасного життя, то «Нічні жахи» виявилися саме тим твором, який дозволив йому реалізувати свої сатиричні інтенції, тобто виступити із *запереченням* віри у аномальні явища. Експліцитний характер викривальних інтенцій, який загалом превалює у памфлетній серії Т. Неша, унікально застосований ним і в «Нічних жахах».

Памфлети Неша, як, до речі, й інших елизаветинців, втілюють барвисту різноманітність тематичних модифікацій, жанрових систем і структурно-стилістичних варіантів. Твір «Нічні жахи» ідеально вписується в контекст тогочасної памфлетистики, оскільки він присвячений злободенній темі, інформативно і екземплицитно насичений, сповнений викривальної риторики та має відповідний їй стилістичний малюнок.

Втім, цей памфлет має й специфічні художні риси, які роблять його цікавим для дослідників. Зокрема, його правомірно визначити як «етико-психологічний памфлет», що для тих часів було доволі нетрадиційним, адже навряд чи серед широкого масиву тогочасної памфлетної літератури було багато подібних творів. Ще більший дослідницький інтерес викликають сутність і механізми інтерференції жанрових компонентів, що віддзеркалюють нетиповий авторський підхід до структурування наративного полотна.

Зважаючи на те, що основним адресатом його памфлету був пересічний читач, Неш прагнув застерегти своїх співвітчизників від несвідомо-емоційної віри у магічне й

¹³ Orwell G. Introduction / *British Pamphleteers: in 2 vol.* / ed. By Orwell G. and Reynolds R. London : Allan Wingate, 1948. Vol. 1: From the sixteenth century to the French Revolution. P. 23.

I. Історико-літературний процес

іраціональне. Цікавими у цьому контексті видаються власні «читацькі» спостереження автора цієї статті стосовно рецепції Нешевого тексту. На *читацький* погляд, між публіцистичною, трактатною і есеїстичною стихією у текстовому просторі цього памфлету взагалі немає жодних видимих розмежувань, настільки щільним і невловимим є взаємопроникнення і зміни цих жанрових фрагментів. З перших сторінок читач сприймає цей твір як *трактат*, та згодом, коли автор змінює форму викладення інформації, поступово перелаштовується й починає сприймати його як *оповідку* чи *памфлет*. Такий мінливий і нетиповий для тогочасних памфлетів наративний формат впливав і на характер сатиричних імперативів автора, які з перших сторінок надійно приховувалися від читача. Для реалізації спершу завуальованої, а потім відкритої сатири автор використовує трактатоподібні і есеїстичноподібні фрагменти, які приходять на зміну один одному, а на фінальній стадії творення тексту обидва потрапляють у залежність від викривального струменю. Саме він і є головним, бо *памфлетоподібних* епізодів залучено в текст найбільше: умовно кажучи, уся друга частина памфлету витримана в сатиричних тонах. Зміну емоційних реєстрів Неш здійснює так майстерно, що пересічний читач не відчуває лінії переходу від одного до іншого. І цьому, треба визнати, сприяв не тільки письменницький талант автора, а й жанрова нерозробленість елизаветинського памфлетного канону. Завдяки спроможності цього жанру поєднувати неоднорідні текстові епізоди у структурі домінуючого публіцистичного наративу, Т. Нешу вдається реалізувати й актуалізувати ті наміри, що були стимульовані його вродженим скептично-критичним мисленням. Читацька рецепція, яка від початку не має викривального характеру, поступово зазнає змін: звичайний зацікавлений читач, який цікавиться всілякими сновидіннями та їхніми тлумаченнями, із наближенням до фіналу непомітно для себе долучається до очолюваної автором спільноти критиків «нічних жахить». Отже, досить нетрадиційним шляхом, без надмірного дидактизму,

менторських повчань і примусів Т. Нешу вдається досягти своєї ключової мети.

З точки зору *літературознавчої аналітики* варто говорити про те, що деякі фрагменти Нешевого памфлету нагадують *трактат*, адже в ньому – що характерно для тогочасного трактату – «поєднуються риси наративності і описовості, екземпліцитні компоненти, лінійний тип розгортання нарації, логічно вибудований дефініційний ланцюг сентенцій і розмірковувань»¹⁴. Трактатний первень зазнає змін, тож без цілеспрямованого наукового перероблення не відразу відчувається перехід від трактатного до есеїстичного стилю висловлювання, в якому програмними елементами є «аналітичність і риторичність, чітка логіка розвитку думки і спонтанність мовленнєво-мисленнєвого потоку, узагальнена вагомість філософських резюме і персоніфікованість індивідуальних авторських спостережень»¹⁵.

Більш вагомою художньою особливістю в цьому плані є постійне пряме (або й опосередковане) проникнення між згаданих двох потоків публіцистичного потоку, який і постає, в кінцевому рахунку, пріоритетним та дає авторові можливість продемонструвати своє бачення зображуваного. При цьому, компоненти есе і трактату, між якими, до речі, в ті часи також ще не було чітких кордонів, у форматі памфлету стають *засобами реалізації авторських сатиричних інтенцій*. Тож можна констатувати, що, на відміну від своїх колег-літераторів, Т. Неш у своєму памфлеті цілеспрямовано застосував елементи поезики інших жанрів з метою відтворення сатиричної візії тогочасної англійської дійсності. В цьому, як думається, і полягає його унікальність як памфлетиста. Саме цим визначається і специфіка твору «Нічні жахи» – одного з найцікавіших зразків тогочасної англійської памфлетистики, для якого характерна оригінальна тематика й сатирична

¹⁴ Торкут Н. М. Генезис, поезика і жанрова система англійської прози пізнього Ренесансу (малі епічні форми і література "факту"): автореф. дис. ... докт. філол. наук : спец. 10.01.04 Література зарубіжних країн. Київ, 2000. 40 с.

¹⁵ Там само. С. 23.

I. Історико-літературний процес

риторика, а також особливий спосіб структурування авторської оповіді.

Варто зазначити, що подібною буде організація художнього наративу і в інших творах Т. Неша. У романі «Нещасливий мандрівник», приміром, структура оповіді виявиться також напрочуд неоднорідною, що зумовлюватиметься не тільки відсутністю усталених «романних» кордонів у тогочасній літературі, а й, знову ж таки, неабиякою письменницькою обдарованістю Неша, яка дозволяла йому нетрадиційно, в нових ракурсах репрезентувати художній матеріал, вміло долучати до твору як уже відомі, так і створені ним самим засоби реалізації викривальної оптики елизаветинської доби.

Список літератури:

1. Васирина К. В. Єлизаветинське суспільство у дзеркалі соціально-побутової памфлетистики. *Ренесансні студії*. Запоріжжя, 2003. Вип. 9. С. 55-64.
2. Лесевич В. Происхождение современного романа. Москва: Русская мысль, 1901. С. 1-23.
3. Лосев А. Ф. Эстетика Возрождения. Москва : Мысль, 1982. 623 с.
4. Пинский Л. Е. Реализм эпохи Возрождения. Москва : Гослитиздат, 1961. 367 с.
5. Торкут Н. М. Генезис, поетика і жанрова система англійської прози пізнього Ренесансу (малі епічні форми і література “факту”): автореф. дис. ... докт. філол. наук : спец. 10.01.04 Література зарубіжних країн. Київ, 2000. 40 с.
6. Торкут Н. М. Проблеми генези і структурування жанрової системи англійської прози пізнього Ренесансу (малі епічні форми та література “факту”). Запоріжжя, 2000. 406 с.
7. McKerrow R.B. The Works of Thomas Nashe: in 5 vol. Oxford: Basil Blackwell, 1958-1966.
8. Nash Th. Terrors of the Night: [памфлет]. *The Unfortunate Traveller and other Works* / ed. by J. B. Stean. London : Penguin Books, 1985. P. 208-250.
9. Orwell G. Introduction. *British Pamphleteers: in 2 vol.* / ed. By Orwell G. and Reynolds R. London : Allan Wingate, 1948. Vol. 1: From the sixteenth century to the French Revolution. P. 7-13.

References:

1. Vasylyna K. V. Yelyzavetyns'ke suspil'stvo u dzerkali sotsial'no-pobutovoyi pamphletystyky. *Ренесансні студії*. Запоріжжя, 2003. Вип. 9. С. 55-64.
2. Lesevych V. Proyshkozhenye sovremennoho romana. Moskva : Russkaya mysl', 1901. S. 1-23.
3. Losev A. F. Estetyka Vozrozhdenyya. Moskva : Mysl', 1982. 623 s.
4. Pynskyy L. E. Realyzm epokhy Vozrozhdenyya. Moskva : Hoslytyzdat, 1961. 367 s.

5. Torkut N. M. Henezys, poetyka i zhanrova systema anhliys'koyi prozy pizn'oho Renesansu (mali epichni formy i literatura “faktu”): avtoref. dys. ... dokt. filol. nauk : spets. 10.01.04 Literatura zarubizhnykh krayin. Kyiv, 2000. 40 c.
6. Torkut N. M. Problemy henezy i strukturuvannya zhanrovoyi systemy anhliys'koyi prozy pizn'oho Renesansu (mali epichni formy ta literatura “faktu”). Zaporizhzhya, 2000. 406 c.
7. McKerrow R. B. The Works of Thomas Nashe: in 5 vol. Oxford: Basil Blackwell, 1958-1966.
8. Nash Th. Terrors of the Night: [памфлет]. *The Unfortunate Traveller and other Works* / ed. by J. B. Stean. London : Penguin Books, 1985. P. 208-250.
9. Orwell G. Inrtroduction. *British Pamphleteers: in 2 vol.* / ed. By Orwell G. and Reynolds R. London : Allan Wingate, 1948. Vol. 1: From the sixteenth century to the French Revolution. P. 7-13.